

**Příprava k učební jednotce – hodině vlastivědy
v 5. ročníku ZŠ
"Proměny života v 19. století"**

EVOKACE – aktivity před čtením

Zadání pro třídu:

A. Domovské skupiny, které se pak rozdělí na experty, tj. "továrníky", "energetiky", "dopravce" a "sociology", budou na začátku hodiny již vytvořené. Tyto skupiny většinou fungují alespoň týden na podobné činnosti a pak se skupiny ve třídě zase promění.

Ústní zadání pro evokaci v domovských skupinách: *během 4 + 4 minut = 10 minut na evokaci*

Představte si, že žijete na konci 19. století v malém městě nebo na vsi, chodíte pěšky, hlavně pracovat na poli, ručně nebo s koňmi, a ve stavení máte pár kraviček a slepic. Co asi jíte? Co asi nakupujete? Jak asi trávíte volný čas?
Představte si, že byste se na konci 19. století náhle přestěhovali do Prahy: co by se ve vašem životě asi změnilo? (práce, ostatní činnosti.....)

Za chvíli - po 4 minutách – žáci ze třídy hlásí a zapisují na tabuli k nadpisům "Co nového by se v mém životě objevilo? Čím by se lišil od života před tím?"

Třída se přeskupí do expertních skupin

UVĚDOMĚNÍ VÝZNAMU INFORMACÍ – aktivity při čtení

Dvě zadání pro práci v expertních skupinách:

1. zadání pro expertní skupinu cca *na 5 minut* :

1. **Přečíst:** Všichni si dobře přečtete naučný text na své téma.
2. **Dobře porozumět všemu:** Přitom se společně ujistíte, že každému odstavci dobře rozumíte. Rozumíte všem slovům?
3. **Vybrat jen to hlavní:** Dohodněte se, **co hlavního, důležitého se v té době měnilo** a kterými údaji ve vašem textu můžete tu důležitost dokázat. Vyznačte si to nebo запиšte! Mají se to od vás dozvědět a naučit vaši spolužáci, až se vrátíte do původní - domovské skupiny. Vyberte jen jednu hlavní změnu a k ní jen několik údajů, protože každý dostanete jen 4 minuty, abyste své spolužáky tomu naučili!
Nebudete v domovské skupině smět text druhým předčítat, musíte říkat jen to nejdůležitější!

Práce na 16 minut! Učitel cinkne zvonečkem vždy po čtyřech minutách:

2. zadání pro expertní, pak pro domovskou skupinu:
Vraťte se do domovských skupin.
V domovské skupině **každý expert má nejvýše 4 minuty** na to, aby druhým řekl **to nejdůležitější**, co nastudoval jako expert - ale **nesmíte to číst** z svého textu! Pak to máte taky **naučit ostatní** tak, že to pak v kvízu správně zvládnou!
To hlavní, co vás expert naučí, si při výkladu experta každý pro sebe můžete zapisovat! V kvízu se to bude hodit...
Jak se vyrábělo:
K čemu byla dobrá elektřina:
Jaká byla doprava:
Jak se lidem žilo:

REFLEXE – aktivity po čtení:

Zadání pro práci v domovských skupinách: *3 minuty na poradu, 3 minuty na zápis do tabulky*

1. Ve dvojicích v domovských skupinách se poradíte, které dvě až tři okolnosti by pro vás byly v životě na konci 19. století příjemné a výhodné, a 2-3, které by pro vás osobně byly nepříjemné a špatné. Žili byste ve stejné rodině jako dnes, rodiče by pracovali v podobné práci, jako je jejich dnešní povolání. Držte se toho, co jste se dozvěděli z textů a od druhých expertů!
2. Každý si svůj názor zapište za sebe sama do tabulky:

Povolání v mé rodině:

Pro mě příjemné a výhodné stránky života na konci 19. století

Pro mě nepříjemné a špatné stránky života na konci 19. století

Zhodnocení práce ve skupinách – sebehodnocení

1. minuta:

3. Vyber za sebe jednu nejvýznamnější dobrou a jednu nejvýznamnější špatnou stránku života na konci 19. století.

Realizace během hodiny se proměňuje podle okolností a potřeb žáků...

Texty pro expertní skupiny:

1. Téma: Přejít k tovární výrobě

V 2. pol. 19. stol. už povolení k podnikání nedávaly cechy - spolky řemeslníků, takže svobodně podnikat mohl větší počet lidí. Zároveň zanikaly staré manufaktury. Ruční řemeslná výroba se měnila na strojovou velkovýrobu v továrnách. Díky přechodu ke strojům se výroba urychlila a zvýšila. České země se staly střediskem takové průmyslové výroby pro celé Rakousko.

Ještě pořád vévodil všem odvětvím průmysl textilní – na Liberecku a Brněnsku. Ale nově začalo kvést hlavně strojírenství, protože strojů bylo třeba v nových průmyslových odvětvích – Škodovy závody v Plzni (stroje, motory, ale později i zbraně). První automobil však vznikl v Moravské Kopřivnici (1897 – Prásidek). Automobily Škoda dostaly svůj název až po sloučení dílny v Mladé Boleslavi (Laurin a Klement) se Škodovkou v Plzni. Další strojírenské závody vznikaly v Praze a v Brně.

Strojírénství potřebovalo víc železa a oceli, a tak přibývalo velkých hutí, blízko u dolů na černé uhlí – Vítkovické železárny v Ostravě a ocelárna Poldi v Kladně. Ale obyvatelé potřebovali i více potravin, a pro zemědělství musel chemický průmysl uměle vyrábět hnojiva.

2. Téma: Výhody elektřiny

Elektřina začala vytlačovat páru. Byla mnohem výkonnější a mohla sloužit nejenom k pohonu, třeba pro rychlejší dopravu nebo pro pohyb nových typů strojů v továrnách, ale také k osvětlení v úřadech, na ulicích nebo doma. Elektrické dráty umožnily mít dostupný motor všude. Mít ve městech více světla znamenalo, že se ani v zimě nemusí chodit brzo spát.

Významnou osobností pro rozvoj elektřiny u nás byl František Křižík – elektrotechnik, podnikatel a vynálezce. Už v roce 1881 vytvořil předchůdce dnešní žárovky – obloukovou lampu, která dávala mnohem jasnější světlo než lampy plynové. Také postavil v roce 1903 lokomotivy pro první elektrifikovanou železnici v českých zemích (z Tábora do Bechyně). Zprovoznil první elektrickou tramvaj v Praze (Letná – Stromovka). A jako první jezdil v elektromobilu. Elektrický pohon výrazně urychlil dopravu. Některá z Křižíkových zařízení dnes používáme běžně, ale víme, která se znovu zavádějí až dnes?

3. Téma: Význam rozšíření dopravní sítě

V této době už se nevyrábělo vše, co lidé potřebovali, v každém městě. Některá z měst se změnila ve velká průmyslová centra s mnoha továrnami a vyráběla vše pro ostatní. Proto s nimi bylo potřeba propojit ostatní větší města a obce. Výrobky se začaly vozit na velkou dálku. Staré cesty a koňmi tažené vozy už na takové převážení surovin a zboží nestačily. Začaly se tedy mohutně budovat železnice. A cestovaly nejen suroviny a výrobky, ale i lidé. Stavbou železnic, mostů, tunelů a nových silnic se postupně měnila krajina. Co nového v ní bylo vidět, a co slyšet?

Lidé, pro které už na vsi nezbyla půda, se stěhovali za prací do měst, kde byl průmysl. Města i předměstí rostla. Stavěly se cukrovary, pivovary, lihovary, sladovny a škrobárny, aby pokryly potřebu potravin pro vzrůstající počet obyvatel. Potraviny jako mléko, maso nebo zelenina se zase musely do města přivážet z venkova. Ale české země také své výrobky vyvážely do celého světa: prodávaly cukr a pivo (Prazdroj Plzeň), a tak se Češi stávali ve světě známými.

4. Téma: Život

Vzrůstající počet obyvatel ve městech vyžadoval stavění činžovních a pavlačových

domů. Necítili se venkovští lidé stísněně, když přišli z chalupy do velkého domu? Dlážděním ulic se ale města odlišila od zablácených vesnic, večer nebyla v ulicích tma, protože se zavádělo plynové a později i elektrické osvětlení. Budovaly se vodovody místo studní a kašen, smrduté strouhy nahrazovala kanalizace. Město se měnilo a bylo pro život mnohem pohodlnější a čistší. Bylo více obchodů, bylo snadnější se někam dostat - první tramvaje zpočátku využívaly koňskou sílu, později elektřinu.

Lidé sice měli práci, ale dělníci i nadále pracovali 10-12 hodin denně a jejich výdělek stačil jen na stravu a na nájem. Navíc občas přicházela období krize, kdy se zvyšovala nezaměstnanost. Mnozí lidé proto odcházeli za prací do Ameriky.

Rodiny řemeslníků a obchodníků (měšťanstva) žily jinak než dělníci. Zájmem a vkusem měšťanstva se řídil volný čas a způsob života. O svátcích, při poutích a jarmarcích se začaly konat doprovodné akce s kolotoči, střelnicemi a jinými atrakcemi. Centry kultury se stala divadla, kavárny a hospody. Mladí se začali věnovat sportu. Postupně se změnila móda u žen i u mužů.